

Зайчук Катерина Анатоліївна

Доктор філософії (PhD) соціальних поведінкових наук

Спеціальності 051 Економіка

Викладач КЗВО «Луцький педагогічний коледж»

Волинської обласної ради

Луцьк, Україна

ORCID ID

<https://orcid.org/0000-0002-7849-988X>

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ЧИННИКІВ ФОРМУВАННЯ ТУРИСТИЧНОГО КЛАСТЕРА ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Zaichuk Kateryna

Doctor of Philosophy (PhD) in Social Behavioral Sciences

Specialties 051 Economics

Lutsk Pedagogical College

Volyn Regional Council, Ukraine

lukianchuk_katya@ukr.net

ORCID ID

<https://orcid.org/0000-0002-7849-988X>

ANALYSIS OF THE MAIN FACTORS OF FORMATION OF THE TOURIST CLUSTER OF VOLYN REGION

Анотація. Проаналізовано поняття «туристичний кластер», обґрунтовано твердження вчених і науковців щодо визначення терміну «кластер», визначено структуру туристичного кластеру та здійснений аналіз основних чинників формування туристичного кластера Волинської області. Мета цієї роботи полягає в аналізі основних чинників формування туристичного кластера Волинської області.

Методологічною основою наукової статті послужили праці у сферах сучасної фундаментальної економіки та розвитку продуктивних сил і регіональної економіки, в яких висвітлено проблеми розвитку туристичних систем і положення щодо функціонування ринку туристичних послуг, теоретичні засади регулювання конкуренції на ринку туристичних послуг, теорії кластеризації, концепції сталого розвитку, методичні основи оцінювання туризму в умовах ринкової конкуренції, а також законодавчо-нормативні акти Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України і нормативні документи обласних та районних адміністрацій.

Під час роботи використовувався широкий спектр загальних і специфічних методів: аналізу та синтезу (для деталізації об'єкта та предмета дослідження), узагальнення (при обґрунтуванні понятійно-термінологічного апарату дослідження), SWOT аналізу, порівняння та синтезу. Результати дослідження виявили, що створення туристичних кластерів на території Волинської області є пріоритетним і перспективним видом діяльності. Сильними сторонами створення та формування туристичного кластеру у Волинській області було визначено такі чинники: наявність значної кількості ресурсів для розвитку кількох видів туризму, розвиненого готельного комплексу, багатой історико-культурної спадщини, природних пам'яток і бальнеологічних ресурсів, сприятлива екологічна ситуація тощо. До слабких сторін належать — відсутність зв'язку між туристичними підприємствами, вузами та НДІ, відсутність

сформованих кластерів в економіці Волинської області, низька конкурентоспроможність готельного фонду, незадовільний стан об'єктів історико-культурної спадщини тощо.

Ключові слова: туристичний кластер, структура туристичного кластеру, SWOT-аналіз, туризм, кластерний підхід, кластеризація, туристична інфраструктура.

Abstract. The concept of «tourist cluster» is analyzed, the statements of scientists and scientists on the definition of the term «cluster» are substantiated, the structure of the tourist cluster is determined and the main factors of formation of the tourist cluster of Volyn region are analyzed. The purpose of this work is to analyze the main factors in the formation of the tourist cluster of the Volyn region.

The methodological basis of the scientific article were works in the spheres of modern fundamental economy and development of productive forces and regional economy, which highlighted the problems of tourism systems and regulations on the functioning of the market of tourist services, theoretical principles of competition in the market of tourist services, clustering theory, sustainable development, methodological bases of tourism assessment in the conditions of market competition, as well as legislative and normative acts of the Verkhovna Rada of Ukraine and the Cabinet of Ministers of Ukraine and normative documents of regional and district administrations.

During the work a wide range of general and specific methods was used: analysis and synthesis (for detailing the object and subject of research), generalization (in substantiating the conceptual and terminological apparatus of the study.), SWOT analysis, comparison and synthesis. The results of the study found that The strengths of the creation and formation of the tourism cluster in the Volyn region were identified as the following factors: the availability of a significant number of resources for the development of several types of tourism, developed hotel complex, rich historical and cultural heritage, natural memories. weaknesses and balneological resources, favorable environmental situation, etc. Weaknesses include - lack of communication between tourism enterprises, universities and research institutes, lack of clusters in the economy of Volyn region, low competitiveness of the hotel fund, unsatisfactory condition of the object historical and cultural heritage, etc.

Keywords: tourist cluster, structure of tourist cluster, SWOT-analysis, tourism, cluster approach, clustering, tourist infrastructure

JEL Codes:

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Туризм, як нова, перспективна галузь, розвивається швидкими темпами і є досить перспективною галуззю. Кластер є маловживаним поняттям в Україні, хоча на нашій території зустрічаються такі утворення. Тому для узагальнення та удосконалення поняття «туристичний кластер» проаналізуємо його основні чинники формування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Підвищенням конкурентоспроможності туристичних підприємств України на основі їх об'єднання в асоціації, корпорації, концерни, ділові мережі та кластерні комплекси досліджуються багатьма вченими і науковцями, а саме: А. В. Томашевською [188], М. Ю. Портером [149], В. Ф. Семеновим [165], В. Ю. Масловим [115] та іншими. Однак проблема на різних рівнях регулювання потребує уточнення та доопрацювання.

Методика дослідження. Методологічною основою наукової статті послужили праці у сферах сучасної фундаментальної економіки та розвитку продуктивних сил і регіональної економіки, в яких висвітлено проблеми розвитку туристичних систем та положення щодо функціонування ринку туристичних послуг,

теоретичні засади регулювання конкуренції на ринку туристичних послуг, теорії кластеризації, концепції сталого розвитку, методичні основи оцінювання туризму в умовах ринкової конкуренції, а також законодавчо-нормативні акти Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України і нормативні документи обласних та районних адміністрацій.

Формулювання цілей статті. Основною метою наукової статті є дослідження основних чинників формування туристичного кластера Волинської області та визначення перспективних умов створення його в даному регіоні.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогодні кластери є багатограним поняттям, які використовуються не лише в економіці, а й в інших галузях, зокрема в туризмі. Створення та функціонування туристичного кластеру залежить від чималої кількості організацій, які пов'язані між собою задля спільної діяльності та використання туристичних ресурсів. Сьогодні кластери називають «генераторами нових технологій», адже це різні організації, які формують соціально-економічну активність у регіоні та спрямовують створення світових інновацій. Кластерні формування та комплекси досліджуються та вивчаються багатьма вченими та науковцями.

Для прикладу, М. Ю. Портер [1] трактує «кластер» так: «це сконцентровані за географічною ознакою групи взаємопов'язаних компаній, спеціалізованих постачальників, підприємств, які надають послуги, фірм в суміжних галузях, а також пов'язаних з їх діяльністю організацій (наприклад, університетів, агентств по стандартизації, торгових об'єднань) у певних сферах, які конкурують між собою, але при цьому ведуть спільну діяльність».

М. Войнареко [2] розглядає кластери як — «територіально-галузеві, добровільні об'єднання підприємств, які тісно співпрацюють з науковими установами та органами місцевої влади».

Своє визначення кластеру дає Г. А. Семенов [3]: «добровільне об'єднання вже діючих підприємств будь-яких галузей економіки, пов'язаних спільними цілями».

Тому, виходячи з наведених тверджень, можна стверджувати, що туристичний кластер — це концентрація підприємств на одній території, які використовують спільні туристично-рекреаційні ресурси для створення нових або для покращення наявних туристичних послуг і відтворення соціально-економічної активності регіону загалом [5; 6].

Простеживши основні твердження туристичного кластера варто проаналізувати його структуру. Структура туристичного кластеру складається з сервісного сектору, допоміжного сектору, сектору забезпечення життєдіяльності туристичного кластеру та сектору виробництва туристичних послуг.

Кожен зі секторів відповідає за певну частину роботи. Для прикладу *сектор виробництва туристичних послуг* охоплює туристичні підприємства, які виробляють туристичні ресурси (готелі, мотелі, база відпочинку).

Сервісний сектор — це сектор, який надає страхові поліси туристичним кластерам. Сюди відносяться лізингові та аутсорсингові компанії.

Допоміжний сектор — сектор, який відповідає за виготовлення сувенірної продукції.

Сектор забезпечення життєдіяльності туристичного кластеру — забезпечує та регулює роботу усіх секторів [7—10].

Для аналізу основних чинників формування регіонального туристичного кластера у Волинській області проведемо SWOT-аналіз, який є одним із універсальних інструментів аналізу ситуації в галузі, і його можна ефективно використовувати для розробки стратегії розвитку туристичної галузі регіону. Проведення SWOT-аналізу передбачає побудову матриці, у відповідні осередки якої заносяться сильні, слабкі сторони галузі, її можливості й загрози (табл. 1).

Сильні сторони передбачають ті особливості, що представляють додаткові можливості (сприятливі обставини, які можна використовувати для розвитку галузі), а слабкі сторони (елементи, настання яких може мати негативний вплив на розвиток туристичного потенціалу) представляють відсутність чогось необхідного для функціонування туризму в регіоні або ті елементи, що надають галузі негативного впливу.

Таблиця 1

**SWOT АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ЧИННИКІВ ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО
ТУРИСТИЧНОГО КЛАСТЕРА ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

Сильні сторони	Слабкі сторони
1	2
Розвинена структура вищої професійної освіти в сфері туризму та гостинності, значний науковий та інноваційний потенціал; наявність великої кількості ресурсів для розвитку кількох видів туризму: історичного, пізнавального, наукового, етнографічного, екологічного, спортивного, пригродницького; наявність розвинутого готельного комплексу; економіко-географічне положення Волинської області; наявність відносно розвинутої інфраструктури громадського харчування; різноманітний природно-ресурсний потенціал; наявність багатой історико-культурної спадщини; сприятлива екологічна ситуація; зацікавленість населення області в розвитку внутрішнього туризму; подієві заходи, пов'язані з культурою та історією області; досвід проведення виставок, ярмарків, фестивалів, семінарів як елемент розвитку ділового туризму; досвід проведення змагань з різних видів спорту; наявність пам'яток архітектури, містобудування та музеїв; наявність природних пам'яток, серед яких можна виділити Черемський заповідник, Шацький НПП, НПП «Прип'ять-Стохід», Ківерцівський НПП;	Відсутність розуміння щодо необхідності використання кластерного підходу в туристичній діяльності Волинської області для розвитку регіональної економіки; відсутність позитивного досвіду підготовчої роботи по створенню кластерів у сфері туризму; відсутність сформованих кластерів в економіці Волинської області; відсутність базових нормативних правових актів по визначенню основних напрямків і механізмів кластерної політики області; частина продукції, що випускається в регіоні туристських продуктів і послуг проходить стадії життєвого циклу — зрілість або спад і має невисоку конкурентоспроможність на світовому рівні; індивідуальна і найчастіше короткострокова стратегія розвитку туристських підприємств регіону; відсутність у суб'єктів господарювання досвіду і власних коштів для розробки документації, необхідної для отримання державної підтримки їх інвестиційних проектів і програм розвитку на Всеукраїнському рівні; відсутність зв'язку між туристськими підприємствами, вузами та НДІ в процесі створення нових конкурентоспроможних видів продуктів і послуг, проведення наукових досліджень і впровадження розробок у виробництво; відсутність системної інформаційної та методичної підтримки господарюючих суб'єктів — потенційних учасників кластерів, недостатній рівень компетенції їх фахівців в питаннях кластерної політики

1	2
наявність бальнеологічних ресурсів, у т.ч. мінеральних вод та сапропелевих і торф'яних лікувальних грязей; наявність біоресурсів для розвитку мисливсько-рибальського туризму; наявність екологічних стежок та стоянок; добра репрезентативність рекламних матеріалів про туристичний продукт Волинської області;	невідповідність туристичних послуг міжнародним стандартам; сезонність туристичних послуг, пов'язана з кліматичними умовами; низька конкурентоспроможність готельного фонду; нестача номерного фонду під час туристичного сезону; відсутність регіонального аеропорту, здатного обслуговувати чартерні рейси; незадовільний стан об'єктів історико-культурної спадщини; нестача інвестиційних ресурсів; відсутність механізму регулювання антропогенних навантажень на туристичні об'єкти; зношеність матеріально-технічної бази туризму; відсутність рекламних матеріалів для просування туристичних продуктів на міжнародному ринку
Можливості розвитку	Загрози розвитку
Можливість отримання фінансової підтримки від інститутів розвитку а також субсидій з державного бюджету на державну підтримку суб'єктів малого і середнього підприємництва, розробку і реалізацію проектів державно-приватного партнерства та ін.; інтерес українських та іноземних інвесторів до реалізації інвестиційних проектів з відкриття нових туристичних об'єктів у Волинській області; доступ до інформаційних ресурсів, що об'єднує найбільш успішний світовий досвід формування і розвитку кластерів в сфері послуг (туризму) в світі; можливість для розвитку різноманітних видів туризму; можливість поєднувати кілька видів туризму; можливість залучення туристів з Польщі, Білорусі, Литви, Німеччини, Ізраїлю тощо; можливість розвитку туристичної інфраструктури за рахунок залучення інвестицій; підвищення привабливості області на основі стабільної тенденції реалізації маркетингової політики території	Немає політичної та методичної підтримки створення та розвитку кластерів на державному та регіональному рівні; складний фінансово-економічний стан підприємств і організацій — господарюючих суб'єктів, суб'єктів малого та середнього підприємництва — потенційних учасників створюваних кластерів в зв'язку зі світовою економічною кризою спричиненою пандемією Covid-19; недоступність для господарюючих суб'єктів кредитних ресурсів для фінансування операційної діяльності та для реалізації інвестиційних проектів і програм розвитку; недосконалість нормативно-правової бази; жорстка конкуренція з боку інших регіонів України, зокрема Карпатського та Причорноморського; відсутність програми підтримки фірм, що займаються візним туризмом

Примітка: розроблено автором на основі джерела [4].

Наявні переваги розвитку туристичної галузі Волинської області, безумовно, сприяють створенню й популяризації кластерів у регіоні. Вважаємо, що першочерговими кроками для формування туристичних кластерів у Волинській області є:

- здійснення ретельного аналізу конкурентоспроможності туристичних підприємств, включаючи вивчення поточного стану та потенціалу існуючих суб'єктів господарювання, їх продукції та послуг, навчальних закладів і наукових організацій, а також інвестиційного і кадрового потенціалу області для створення перспективних (пілотних) кластерів, можливих механізмів і форм отримання фінансової підтримки на державному рівні;
- ініціатива та організація активного громадського обговорення переваг кластерного підходу, як ефективного інструменту активної політики розвитку туризму на регіональному рівні;
- створення і підготовка перспективних інвестиційних площадок, включаючи забезпечення їх інженерної та транспортної інфраструктури для залучення прямих інвестицій у туризм.
- визначення і формування найперспективніших (або пілотних) потенційних туристських кластерів на підставі збалансованого підходу між розвитком традиційних видів туризму та пошуком нових можливостей;
- розробка регіональних інвестиційних проєктів за участю потенційних учасників кластерів для отримання фінансової підтримки від держави в рамках цільових програм, зокрема перспективними вважаємо проєкти із створення туристичних кластерів у Шацькій курортній зоні;
- пошук і вибір зацікавлених інвесторів для локалізації туристичних підприємств на території Волинської області з подальшою метою формування та укрупнення перспективних туристичних кластерів [5; 6].

Висновки і перспективи подальших наукових досліджень. Досліджено структуру туристичних кластерів, яка поділяється на сектор виробництва туристичних послуг, сервісний і допоміжний сектори та сектор забезпечення життєдіяльності туристичного кластеру. Застосовано SWOT-аналіз основних чинників впливу на формування туристичного кластера, де визначено можливості та загрози їх розвитку в межах Волинської області. Сильними сторонами створення та формування регіонального туристичного кластеру у Волинській області було визначено такі чинники: наявність значної кількості ресурсів для розвитку кількох видів туризму, розвиненого готельного комплексу, багатой історико-культурної спадщини, природних пам'яток і бальнеологічних ресурсів, сприятлива екологічна ситуація тощо. До слабких сторін належать: відсутність зв'язку між туристичними підприємствами, вузами та НДІ, відсутність сформованих кластерів в економіці Волинської області, низька конкурентоспроможність готельного фонду, незадовільний стан об'єктів історико-культурної спадщини тощо. Конкретизовано ряд заходів щодо подальшої практики впровадження кластерних туристичних формувань Волинської області.

Література

1. Портер М. Конкуренция: научно-популярное издание. Москва: ИД «Вильямс», 2005. 602 с.
2. Войнаренко М. Концепція кластерів — шлях до відродження виробництва на регіональному рівні. *Економіст*. 2000. №1. С. 29-33.

3. Семенов Г. А., Богма О. С. Національний кластер — новий шлях для прискорення економічного та інноваційного зростання України. *Вісник економ. науки України*. 2006. №1. С. 127-133.
4. Зайчук К. А. Кластерна діяльність туристичних організацій/ А. В. Капись, К. А. Зайчук, О. М. Стрішенець: матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції аспірантів і студентів «Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень» (16–17 травня 2017 року) [Електронний ресурс]: Ч. 2. Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2017. С. 701-703.
5. Стрішенець О. М, Зайчук К.А. Пріоритетні напрями функціонування туристичних кластерів у Волинській області. *Актуальні проблеми прикладної економіки: [кол.моногр.] за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. О.М. Стрішенець*. Луцьк: Вежа Друк, 2017. С. 129-138.
6. Крайник О., Біль М. Туристичний кластер регіону як форма соціального діалогу: управлінський аспект. *Науковий вісник «Демократичне врядування»: електронне фахове видання*. 2009. Вип. 4. URL : http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/DeVr/2009_4/zmist
7. Рогова, О. В. Економічний розвиток регіонів України на засадах реалізації європегіонального співробітництва PhD Dissertation (Регіональна економіка). Акад. муніципал. упр. Київ, 2013. 20 с.
8. Самко, О. О. Оцінка туристичного потенціалу регіону та рівня його використання. *Економічні науки. Серія: Регіональна економіка*. Луцьк, 2010. №7 (27). Частина 4. С. 30-36.
9. Семенов В. Ф. Управління регіональним розвитком туризму. Одеса. Сімферополь: ВД «АНРІАЛ», 2012. 340 с.

Reference

1. Porter M., (2005) Competition: popular science publication. Moscow: Williams Publishing House. 602 p.
2. Voynarenko M., (2000) The concept of clusters - a way to revive production at the regional level. *Economist*. №1. P. 29-33.
3. Semenov GA, Bogma OS., (2006) The national cluster is a new way to accelerate the economic and innovative growth of Ukraine. Bulletin of the housekeeper. *Science of Ukraine*. №1. P. 127-133.
4. Zaychuk KA., (2017) Cluster activity of tourist organizations / AV Kapys, KA Zaychuk, OM Strishenets: materials of the XI International scientific-practical conference of graduate students and students «Young science of Volyn: priorities and prospects of research. Jen «(May 16–17, 2017) [Electronic resource]: Part 2. Lutsk: Eastern Europe. nat. Univ. Lesya Ukrainka, P. 701-703
5. Strishenets OM, Zaychuk KA., (2017). Priority directions of functioning of tourist clusters in Volyn region. Actual problems of applied economics: [col.monograph.] For general. ed. Dr. Econ. Sciences, Prof. OHM. Strishenets. Lutsk: Tower Print. P. 129-138.
6. Krainyk O., Bil M., (2009) Tourist cluster of the region as a form of social dialogue: management aspect. *Scientific Bulletin «Democratic Governance»: electronic professional publication*. №4. URL: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/DeVr/2009_4/zmist
7. Rogova, OV, (2013) Economic development of regions of Ukraine on the basis of realization of Euroregional cooperation PhD Dissertation (Regional economy). Acad. municipal. упр. Kyiv, 20 p
8. Samko, OO, (2010). Estimation of tourist potential of the region and level of its use. *Economic sciences. Series: Regional Economy*. Lutsk, №7 (27), Part 4. P. 30-36.
9. Semenov VF, (2012) Management of regional tourism development. Odessa. Simferopol: VD «ANRIAL», 340 p.

Стаття надійшла в редакцію 00.00.2021